

สัปปุริสธรรม ๗ : แนวคิดเชิงบูรณาการ เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

Seven Sappurisa Dhammas: The Integrative Concept for Sustainable Education Quality Development

นฤมล ราชบุรี^๑

บทคัดย่อ

การจัดการศึกษาในทุกกระดับและทุกรูปแบบต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และพัฒนาประเทศชาติ ให้ทันและสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในยุคไร้พรมแดน ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งก่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนา เศรษฐกิจ กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมอันหลากหลายจึงจะสามารถทำให้ประเทศชาติ เจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการการศึกษาให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกัน ดังนั้น การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพดังกล่าวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต้องปลูกฝังให้ ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย รับผิดชอบในหน้าที่เป็นอย่างดี คำนึงถึงประโยชน์ ส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมเข้าใจในสภาวะการณ์ของโลกและพัฒนาตนเองอย่างรู้เท่าทันต่อการ เปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถอยู่ในโลกใบนี้ร่วมกันได้อย่างมีความสุขอันจะเป็นพลังสร้างสรรค์ในการ พัฒนาคุณภาพสังคมไทยและพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า การบริหารจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา ให้ประชากรมีคุณภาพ เป็นคนดีในสังคมดังกล่าวได้นั้น สามารถนำหลักสัปปุริสธรรม ๗ ซึ่งเป็น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของผู้ดี หรือคุณสมบัติของคนดีที่ สมบูรณ์มาประยุกต์ใช้และบูรณาการในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ การศึกษาให้เกิดความยั่งยืนดังกล่าวได้ส่งผลให้ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ร่วมกันได้อย่างมี ความสุขและร่วมกันกันสร้างความเจริญก้าวหน้าให้สังคมและประเทศชาติได้

คำสำคัญ : สัปปุริสธรรม ๗, แนวคิดเชิงบูรณาการ, การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน.

Abstract

Educational management in all levels and all forms must be for the development of human resources and country to keep up and comply with the changes in the globalization with economic, social and environmental change which caused an imbalance between economic development on the natural environment and cultural diversity. The prosperity and sustainability of the country require educational management to sustainable quality. So the quality of education is very

^๑นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

important. Students must be planted with the conscious of Thainess, discipline, responsibility, public-mind, responsibility to society and environment, recognizing as a member of the world, being a good civic, understanding of current situations and self-developing to be able to live in this world happily. This is a creative driving-force in social and national development. In educational management for developing population quality, Seven Sappurisa Dhammas, which are the virtues of a good man, should be integrated with educational management to support and develop sustainable quality of education and improve the population's quality of life. They can live a happy life and make society and nation progress and prosperous.

Keywords :Seven Sappurisa Dhammas, The Integrative concept, Sustainable education quality development

บทนำ

การบริหารจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สู่การพัฒนาประเทศชาติ ในยุคศตวรรษที่ ๒๑ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ายุคไร้พรมแดน ซึ่งมีมนุษย์ทุกคนในโลกใบนี้สามารถสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ด้วยระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีที่ทันสมัยก้าวหน้า ทำให้มีการพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ ตลอด โดยเฉพาะ ด้าน เกษตรกรรม และภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อมตามมา ตลอดจนวัฒนธรรมอันหลากหลาย โดยเฉพาะประเทศที่มีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีขั้นสูง ประชาชนจะมีการบริโภคทรัพยากรมากกว่าประเทศอื่นๆ ทำให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน อันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติต่างๆ หรือฝีมือมนุษย์ที่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หากกระแสโลกาภิวัตน์เป็นไปอย่างรุนแรงก็ย่อมส่งผลกระทบต่อดำเนินชีวิตของประชาชนและอนาคตของการศึกษามากยิ่งขึ้น

การจัดการศึกษาดังกล่าวจึงไม่สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เกิดความยั่งยืนได้ ดังนั้น การจัดการศึกษาในยุคนี้จึงต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนมีกระบวนการบริหารเพื่อจัดการศึกษาที่พัฒนากระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม มีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก การศึกษาจะต้องมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้ประชาชนรักสันติสุข รู้จักวิเคราะห์และเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสังคม รู้คุณค่าของตนเองและผู้อื่น เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคดังกล่าวได้

ปัจจุบันคุณภาพการศึกษาของไทยถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า ผู้เรียนขาดทักษะในการคิดวิเคราะห์ การเรียนที่มุ่งเน้นวิชาความรู้ จึงทำให้ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ในความรู้ที่รู้นั้นๆ และสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัวที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและคุณภาพการศึกษาจากกระแสโลกาภิวัตน์และสภาพปัญหาคุณภาพการศึกษาดังกล่าว จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะคุณภาพของผู้เรียน เพื่อให้สามารถ

เผชิญกับปัญหาและการเปลี่ยนแปลงของสังคม สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ร่วมกันรับผิดชอบพัฒนาชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งระบบ ซึ่งได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) และกระบวนการ (Process) เพื่อให้เกิดผลผลิต (Outputs) คือผู้เรียนที่มีคุณภาพนั่นเอง ซึ่งปัจจัยนำเข้าและกระบวนการที่สำคัญต้องได้รับการพัฒนา ได้แก่ หลักสูตร ครูและผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน และการบริหารจัดการศึกษา บทความนี้ผู้เขียนมีความประสงค์เสนอแนวคิดเชิงบูรณาการโดยประยุกต์หลักสี่ปรัศธรรม ๗ และนำมาบูรณาการกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาดังกล่าวเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยให้มีมาตรฐานสูง มีคุณภาพในระดับสากลและมีชีวิตอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

การจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดคุณภาพอย่างยั่งยืนได้นั้น ผู้เขียนมีแนวคิดที่ว่าเป้าหมายของการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพอย่างแท้จริง โดยให้มีความเจริญงอกงามทั้งด้านกายภาพ คือรู้จักวิธีดูแลสุขภาพร่างกายของตนเอง สามารถปรับตัวให้ดำเนินชีวิตได้กับสิ่งแวดล้อมที่มากกระทบอินทรีย์ทั้ง ๕ คือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ ด้านสังคม คือรู้จักอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นและสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นในสังคม ดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ช่วยเหลือชุมชนและสังคมให้เจริญก้าวหน้า ด้านจิตใจ คือรู้จักขัดเกลาและ

พัฒนาจิตใจตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีศีลธรรม ประจําใจ มีความเข้มแข็งทางจิตใจ มีจิตอาสา และมีสุขภาพจิตที่ดี และด้านสติปัญญา รู้จักพัฒนาสติปัญญาตนเอง เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในสรรพสิ่งทั้งหลายที่เรียนรู้สรรพสิ่งทั้งหลายในโลกใบนี้ ตลอดจนเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง สามารถใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง หากสามารถพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงามดังกล่าวได้อย่างต่อเนื่องก็เท่ากับว่าการศึกษาศึกษาสามารถสร้างผลผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง ย่อมเกิดคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนได้ ซึ่งการที่จะได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพดังกล่าวนี้ย่อมต้องอาศัยปัจจัยอื่นๆที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยเช่นกัน เช่น หลักสูตรของสถานศึกษา คุณภาพของผู้บริหาร ครูอาจารย์ ผู้สอน บุคลากร คุณภาพกระบวนการเรียนการสอน และคุณภาพระบบการบริหารจัดการ เป็นต้น

วิทยากร เชียงกุล^๑ ได้กล่าวว่า คุณภาพการศึกษาประกอบด้วย ๓ มิติที่มีความสัมพันธ์เชิงระบบซึ่งกันและกันคือ

๑. คุณภาพของปัจจัยนำเข้า (Inputs) ซึ่งได้แก่ หลักสูตร ครูและบุคลากรทางการศึกษาหลักสูตรคือ ข้อกำหนดว่าด้วยจุดหมาย แนวทาง วิธีการ และเนื้อหาสาระในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ทักษะคติและพฤติกรรมตามที่กำหนดตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา หลักสูตรจึงเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรเป็นตัวกำหนดทิศทางการจัดการเรียนการสอนที่ครูจะใช้เป็นกรอบในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ ความสามารถ ส่งเสริมให้

^๑ วิทยากร เชียงกุล. รายงานสภาวะการศึกษาไทย พ.ศ. ๒๕๔๖. (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒.

เอกัตบุคคคลได้พัฒนาไปตามศักยภาพสูงสุดของตนเอง เพื่อให้มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ตามจุดมุ่งหมายการศึกษาของชาติที่กำหนดไว้ ได้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพที่มีศักดิ์ศรีและมีเกียรติ ในอดีตสังคมไทยให้ความยกย่องนับถือครูมาก ในปัจจุบันแม้การยกย่องนับถือจะลดน้อยลงบ้างแต่ก็ยังเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทเพราะครูเป็นผู้เื้ออความรู้ทั้งทางวิชาการและคุณลักษณะทางสังคมให้เกิดขึ้นกับทุกคน ซึ่งปัญหาของครูในปัจจุบัน คือ สถานภาพอาชีพครูตกต่ำ คนเก่ง คนดี ไม่เลือกเรียนวิชาครู ผู้ที่เข้าศึกษาในสถาบันฝึกหัดครูส่วนหนึ่งไม่มีความตั้งใจที่จะเรียนและสมัครสอบ นอกจากนี้กระบวนการผลิตครูยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และรายได้ของครูต่ำ แต่ภาระงานมีมาก การพิจารณาเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งยังไม่สอดคล้องกับการพัฒนาครู ทำให้ครูขาดกำลังใจ ครูบางส่วนจึงมักใช้เวลาไปประกอบอาชีพอื่นเสริม

๒. คุณภาพของกระบวนการ (Process) ซึ่งได้แก่ กระบวนการเรียนการสอน และการบริหารจัดการศึกษา กระบวนการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามกรอบหลักสูตรให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ทักษะและกระบวนการต่างๆ ในอันที่จะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการศึกษาต่อ จากการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา พบว่าการจัดกระบวนการเรียนการสอนเป็นลักษณะ "ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง" ใช้การบรรยาย เน้นการท่องจำเนื้อหา มากกว่าการปฏิบัติจริงไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมคิดร่วมดำเนินการศึกษาหาความรู้ เน้นการเรียนการสอนตาม

เนื้อหาสาระ นอกจากนั้นวิธีและเกณฑ์การประเมินผลและการคัดเลือกเข้าเรียนต่อ เป็นเครื่องกำหนดการเรียนการสอนของครูและนักเรียนเป็นอย่างมาก โดยยังคงกำหนดวิชาหนังสือหรือการสอบได้คะแนนคะแนนสูงเป็นสิ่งสำคัญ

๓. คุณภาพของผลผลิต (Outputs) ซึ่งได้แก่ คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรคุณภาพการศึกษาของเด็กไทยในปัจจุบันปรากฏว่า ผลการเรียนในวิชาพื้นฐานสำคัญคือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ มีแนวโน้มต่ำลง ความสามารถของเด็กไทยในวิชาดังกล่าวยังไม่อาจเทียบกับมาตรฐานการเรียนรู้ของเด็กชาติอื่น ๆ ได้หรือส่วนที่เทียบได้นั้นมีจำนวนน้อยมาก ทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากการกวดวิชาเข้มเป็นพิเศษเท่านั้น กระบวนการพัฒนาความรู้ความสามารถนี้จึงอยู่ในวงแคบ

แม้ว่าการศึกษาในปัจจุบันจะสามารถพัฒนาคนให้มีความรู้ มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ มีความคิดวิเคราะห์ มีความสามารถในการเรียนรู้ แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาของโลกได้ทันเหตุการณ์ จึงมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงการศึกษาให้มีพลังในการเสริมสร้างความตระหนักไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ยูเนสโก ได้เสนอว่าจะต้องมุ่งเน้น "การเรียนรู้" มากกว่า "การสอน" จึงต้องมีการจัดการศึกษาน้อย ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ปฏิรูปโครงสร้างและลักษณะของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒) ปรับเปลี่ยนหลักสูตรการศึกษาปัจจุบัน ๓) พัฒนาจิตสำนึกของสาธารณชนเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และ ๔) เสริมสร้างขีดความสามารถทั้งภายในระบบการศึกษาและทุกภาคส่วนที่เป็นหุ้นส่วนในการเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน^๒

^๒ พงษ์สิทธิ์ ธีรบรรณพิทักษ์. การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : พื้นฐานการศึกษาด้าน

หลักสัปปริสธรรม ๗

สัปปริสธรรม ๗ หมายถึง ธรรมของสัปปริสชน คือ คนดี หรือคนที่แท้จริง ซึ่งมีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มี ๗ ประการ ดังนี้^๓

๑. ฉัมมัญญุตตา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กติกาที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน กล่าวคือ รู้กฎ กติกาชัดเจน เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ในทางพระพุทธศาสนาได้ กล่าวคือ ฉัมมัญญุตตา หมายถึง การรู้ธรรม ดังความที่ปรากฏในฉัมมัญญุตตว่า ภิกษุที่เป็นผู้รู้เหตุ รู้เรื่องนวัคส์ตฤศาสน์ คือ คำสั่งสอนพระศาสดา อันศาสนธรรมมีองค์ประกอบอยู่ ๙ ประการ หรือที่เรียกว่ารู้ธรรมคำสั่งสอนในพระไตรปิฎก คือ หลักปริยัติธรรมนั่นเองซึ่งได้แก่การรู้เรื่องของพระสูตร พระวินัยและพระอภิธรรม เป็นต้น อันเป็นเหตุแห่งความเจริญในการปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของการศึกษา พระธรรมวินัย ภิกษุรูปใดมีความรอบรู้ในหลักธรรมคำสั่งสอนดังกล่าวมาแล้วนี้ ภิกษุนั้นถือว่าเป็นผู้รู้จักธรรม หรือเหตุแห่งความเจริญ

๒. อตถัญญุตตา คือ รู้จักผล รู้ความมุ่งหมาย กล่าวคือ จะต้องรู้จักจุดหมาย หรือ เป้าหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ขององค์การว่าจะไปทางไหนเพื่อประโยชน์อะไร เพื่อให้สามารถดำเนินการไปได้ อย่างถูกต้องตามเป้าหมายนั้น พระพุทธศาสนาได้กล่าวหาว่าอตถัญญุตตา คือ ความเป็นผู้รู้หรือรู้จักจุดหมาย รู้ประโยชน์ ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในฉัมมัญญุตตว่า ภิกษุที่เป็นผู้รู้จักผลว่า ภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องเนื้อความใจความ ความมุ่งหมายและประโยชน์ในทาง

พระพุทธศาสนา กล่าวถึงภิกษุที่เป็นผู้รู้จักผลว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้รู้ความหมายแห่งภาษิต คือ ถ้อยคำที่เป็นประโยชน์นั้น มีความสามารถต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม หากเป็นผู้รู้เหตุ รู้ผล หรือรู้จุดหมายจะทำอะไรต้องมีแผนการ หรือเป้าหมาย ย่อมจะทำให้หมู่คณะดำเนินไปได้โดยสวัสดิภาพ การวางแผนงานได้ก่อนแล้วเดินตามลำดับของงาน ผลก็คือจะไม่มีข้อผิดพลาดไม่ติดขัดในการทำงาน หรือในการทำงานเป็นคณะ ทุกคนร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียง งานก็จะประสบความสำเร็จได้ผลดี มีประสิทธิภาพ เกิดความสบายใจที่มีส่วนช่วยให้งานส่วนรวมประสบผลสำเร็จ

๓. อตตัญญุตตา คือ รู้ตน รู้ว่าตนเองมีคุณสมบัติ มีความสามารถอย่างไร และต้องรู้จักพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ จะต้องสำรวจอยู่เสมอว่าตนเองมีจุดอ่อนจุดแข็งอะไร แล้วดำเนินการปรับปรุงจุดอ่อนของตน ในขณะที่เดียวกันก็พัฒนาจุดแข็งของตนให้ดีขึ้นเรื่อยๆ กล่าวคือ ควรมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงแห่งโลกอย่างแท้จริง เพื่อให้สามารถนำพามวลชนและองค์กรไปสู่จุดหมายได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวหาว่า อตตัญญุตตาหมายถึง การรู้จักตนเกี่ยวกับศรัทธา ศีล จาคะ สุตะ ปัญญา เป็นต้น ดังที่ปรากฏในฉัมมัญญุตตว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักตนคือรู้ว่าตนเองนั้นมี ศรัทธาความเชื่อ มีศีล มีระเบียบวินัย มีสุตตะ คือ การศึกษาเล่าเรียน ได้ยิน ได้ฟัง มีจาคะ แบ่งปัน การปล่อยวาง มีปัญญาความรู้ ความสามารถ อยู่ประมาณเท่าใดบ้าง แล้ววางตนให้เหมาะสมกับฐานะ ภาวะความรู้ความสามารถของตนเอง ไม่ทำให้เกินความรู้ความสามารถของตนเอง ดังนี้เรียกว่าเป็นผู้รู้จักตน

เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, ๒๕๕๕). หน้า ๘๔.

^๓อง .สตตก, (ไทย), ๒๓/๖๘/๑๔๓.

๔. มัตตัญญูตา คือ รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี กล่าวคือ ต้องรู้จักขอบเขตความพอเหมาะในการทำงานในเรื่องต่างๆ จะต้องรู้จักความพอเหมาะพอควรในการที่จะทำกิจการทุกอย่างให้ลุล่วงไปด้วยดีตามเป้าหมายที่วางไว้ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ มัตตัญญูตา หมายถึง รู้ประมาณในการรับปัจจัย ๔ ดังปรากฏในธัมมัญญสูตร ว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักประมาณในการบริโภคปัจจัย ๔ ในการเลี้ยงชีพ เช่น การรู้จักประมาณในการรับประเคน หรือการใช้สอยจีวร การรับอาหารบิณฑบาตและบริโภคอาหารให้พอประมาณแก่อรรถภาพของตน ไม่มากไม่น้อยเกินไป การใช้เสนาสนะที่อยู่อาศัย ให้พอสมควรเหมาะสมกับสมณะสาธูป ยารักษาโรคและบริวารอื่นๆ ที่ภิกษุเข้าไปเกี่ยวข้อง ต้องให้รู้จักความพอดีแก่ตนเอง หากภิกษุไม่รู้จักประมาณในการรับปัจจัย ๔ ไม่พึงเรียนเธอว่าเป็นมัตตัญญูตา แต่เพราะภิกษุรู้จักประมาณในการรับปัจจัย ๔ จึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัญญูตา การรู้ประมาณตามหลักมัตตัญญูตา ย่อมทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติมีความสุขความเจริญพอเหมาะแก่ฐานะของตนโดยรู้จักความพอดีในการดำเนินชีวิตทุกอย่างได้ถูกต้องเหมาะสมด้วยเหตุนี้

๕. กาลัญญูตา คือ รู้จักเวลา รู้จักเวลาที่ควรประกอบกิจการงานต่างๆ หรือทำงานให้ทันกับเวลาเหมาะกับเวลาและรู้คุณค่าของเวลาจะต้องเป็นผู้รู้จักการบริหารเวลาหรือวางแผนให้เหมาะสมกับเวลาอย่างถูกต้องในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงกาลัญญูตาไว้ว่า การรู้จักแนวปฏิบัติอันเหมาะสมกับกาลเทศะ ดังปรากฏในธัมมัญญสูตรว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ประกอบไปด้วยความรู้ว่า เวลานี้เป็นเวลาควรศึกษา ควรถาม เวลานี้ควรเป็นเวลาทำความเพียร ควรหลีกเลี่ยงจากหมู่คือ รู้จักการปฏิบัติให้สอดคล้องกับกาลเทศะให้เหมาะสมกับสมณะ รู้คุณค่าของเวลา เมื่อภิกษุมีความรู้ความเข้าใจใน

การใช้เวลา ย่อมจะเป็นผู้มีความเจริญในพระพุทธศาสนาเพราะทำให้ถูกกับกาลเวลา

๖. ปริสัญญูตา คือ รู้ชุมชน รู้สังคม ตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวางจากสังคมโลก สังคมประเทศชาติว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอย่างไร จะได้สามารถเข้าใจความต้องการของสังคมนั้นได้ถูกต้องหรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด นอกจากนี้ยังต้องรู้เข้าใจในระเบียบกฎเกณฑ์ วัฒนธรรม ประเพณีของสังคมนั้นๆ ได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงสถานการณ์ต่างๆ ของสังคมนั้นๆ ได้อย่างถูกต้องจะได้สามารถนำความสงบสุข สันติสุข ความก้าวหน้ามาสู่มวลชน หมู่คณะและสังคมได้ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่า ปริสัญญูตา หมายถึง การรู้จักบริษัท และแนวปฏิบัติของบริษัท

๗. บุคคลัญญูตา คือ รู้จักบุคคล การรู้บุคคล รู้ประเภทของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องด้วย รู้ว่าควรจะทำปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผลอย่างไร ต้องรู้บุคคล รู้ประเภทของบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน ในการบริหารงานทุกๆ ด้าน เพื่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าแก่ ผู้ปฏิบัติงานทุกคน ตลอดจนสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับหมู่คณะและองค์กรได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึง บุคคลัญญูตา คือ การรู้บุคคลและลักษณะความต้องการของบุคคล ดังปรากฏในธัมมัญญสูตรว่า ภิกษุผู้ที่มีความรู้เรื่องบุคคลของภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักบุคคล ๒ จำพวก ได้แก่ ๑) รู้ลักษณะบุคคลผู้ที่เป็นบัณฑิตรู้บุคคลที่มีความต้องการจะพบ บุคคลผู้เป็นพระอรียะหรือผู้ที่เป็นบัณฑิต เป็นคนดีมีศีลธรรมสนใจในคำสั่งสอน แล้วนำมากระทำตามคำสอนนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองหรือผู้อื่น และ ๒) รู้จักลักษณะของบุคคลที่ไม่ใช่บัณฑิต ไม่ต้องการเห็นบุคคลที่เป็นบัณฑิตหรือพระอรียะ

และไม่ต้องการจะพึงธรรมคำแนะนำสั่งสอนจากท่านผู้รู้ ในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่าการรู้จักคบบุคคลผู้เป็นบัณฑิตย่อมนำมาซึ่งประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น แต่หากคบคนพาลย่อมนำไปสู่ความหายนะทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นด้วย ดังนั้นจึงควรเลือกคบบุคคลที่ดีเพื่อให้สามารถนำความเจริญมาสู่ตนเองและหมู่คณะได้ตลอดไป

แนวทางในการบูรณาการหลักสูตรปฐพีธรรม ๗ เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

จากกระแสโลกาภิวัตน์และสภาพปัญหาคุณภาพการศึกษาดังกล่าวจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะคุณภาพของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้สามารถเผชิญปัญหาและการเปลี่ยนแปลง เพื่อดำรงตนในสังคมได้อย่างมีความสุข ร่วมรับผิดชอบพัฒนาชุมชนประเทศชาติ และสังคมโลก จึงเห็นสมควรต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งระบบ ซึ่งได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) และกระบวนการ (Process) เพื่อให้เกิดผลผลิต (Outputs) คือนักเรียนที่มีคุณภาพนั่นเอง ปัจจัยนำเข้า (Inputs) และกระบวนการ (Process) ที่สำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาในทันที ได้แก่ หลักสูตร ครูและบุคลากรทางการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน และการบริหารจัดการ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ การยกระดับคุณภาพการศึกษาของนักเรียน บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยให้มีมาตรฐานสูง มีคุณภาพในระดับสากลและมีชีวิตอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข โดยมีแนวคิดเชิงบูรณาการหลักสูตรปฐพีธรรม ๗ กับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนในแต่ละประเด็นดังนี้

๑. การพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรการศึกษา จะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพอย่างแท้จริง ตอบสนองต่อความถนัด ความสนใจ

ความต้องการของผู้เรียน ความแตกต่างของแต่ละบุคคล จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มตามศักยภาพ พัฒนาความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีความเจริญงอกงามและมีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา สามารถพึ่งพาตนเองได้และให้ความร่วมมือกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างสร้างสรรค์ หลักสูตรต้องมีลักษณะกว้าง ยืดหยุ่น หลากหลาย สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่นและมีความเป็นสากลทัดเทียมมาตรฐานโลก มีเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อการเรียนรู้โลกปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงสู่โลกในอนาคต เนื้อหาเชื่อมโยงและต่อเนื่องกันทุกระดับ ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ศิลธรรม คุณธรรม จริยธรรม สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา ทั้งระบบในโรงเรียน ระบบนอกโรงเรียนและการศึกษาตลอดชีพ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดและพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและสภาพความเป็นอยู่ที่เป็นจริงของชุมชน การประกอบอาชีพในท้องถิ่นและความต้องการของสังคม

การจะพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวได้จำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ในการมองอนาคตว่าโลกและสังคมรอบๆ จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรต้องเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ชีวิตความเป็นอยู่ และคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาต้องปรับตัวอย่างไร จะพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมกับยุคสมัยได้อย่างไร จึงจะสามารถปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว

สถานศึกษาสามารถนำหลักสี่ปฐพีธรรม ๗ มาบูรณาการกับการพัฒนาหลักสูตรได้ดังนี้

๑) หลักธัมมัญญตา (Knowing the Law, Knowing the Cause) ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้น รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผล รวมความว่า การพัฒนาหลักสูตรนั้นสถานศึกษาจำเป็นต้องพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง รู้จักการวิเคราะห์ความจริงที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติ ว่าปัจจุบันมีสาเหตุอะไรที่ทำให้ด้อยคุณภาพการศึกษา เหตุและปัจจัยที่ทำให้ประชาชนขาดคุณภาพชีวิตที่ดี เช่น มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากการเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจในโลกยุคโลกาภิวัตน์ เป็นผลให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมทางสังคม กระทบต่อคุณภาพการศึกษา ดังนั้นจึงควรที่จะปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรใหม่ หรือเพิ่มเติมเนื้อหาหลักสูตรอย่างไรเพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญและปัญหาดังกล่าว เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนได้และบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

๒) หลักอัตถัญญตา (Knowing the Meaning, Knowing the Purpose) ความเป็นผู้รู้จักผลที่จะเกิดตามมา รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ของหลักสูตรที่จะพัฒนานั้นมองเห็นภาพหรือผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่จะเกิดขึ้นได้ ก็จะทำให้สามารถกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ได้ตรงกับความต้องการหรือเป้าหมายหลักสูตร ยังผลให้เกิดคุณภาพของหลักสูตรที่พัฒนา นอกจากนี้หลักการรู้จักผลยังสามารถนำไปบูรณาการกับการประเมินหลักสูตรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตรที่จำเป็นต้องรู้ถึงผลของการนำหลักสูตรนั้นไปใช้ว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตรง

ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์หรือตรงตามเป้าหมายของหลักสูตรหรือไม่

๓) หลักอัตตัญญตา (Knowing Oneself) ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักว่าสถานศึกษาหรือหลักสูตรสถานศึกษาของเรานั้นมีจุดด้อยอะไร มีจุดแข็งอย่างไร มีคุณภาพหรือด้อยคุณภาพอย่างไร เป็นหลักสูตรที่ล้ำสมัยหรือไม่ ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยหรือไม่ ก็สามารถปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้ได้ตามเป้าหมายของสถานศึกษา ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของสังคมนั้นได้

๔) หลักปริสัญญตา (Knowing the Assembly, Knowing the Society) ความเป็นผู้รู้จักชุมชน รู้ว่าชุมชนหรือสังคมนั้นๆมีสภาพความเป็นอยู่อย่างไร มีวิถีในการดำเนินชีวิตและสภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร มีปัญหาหรือมีความต้องการอะไร สถานศึกษาก็สามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนและความต้องการของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ ได้

๒. การพัฒนาครูและบุคลากร ครู

และบุคลากรตลอดจนผู้บริหารสถานศึกษานับเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งที่รับผิดชอบจัดการศึกษาของชาติโดยตรง จะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีทั้งความรู้และความสามารถ มีทักษะและเทคนิควิธีในการปฏิบัติวิชาชีพ โดยยึดหลักปฏิบัติตามนโยบายและปรัชญาการศึกษาของชาติ ครู บุคลากรและผู้บริหารต้องได้รับการพัฒนาให้มีคุณธรรมประจำใจ มีจิตสำนึกและจิตวิญญาณของความเป็นครู มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งต้องพัฒนาระดับวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีเกียรติ เป็นที่ยอมรับของสังคมและผู้ประกอบการ มีความภาคภูมิใจในอาชีพครู สามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การพัฒนาบุคลากรดังกล่าวสามารถบูรณาการด้วยหลักสัปปริสธรรม ๗ ได้ดังนี้

๑) หลักอัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักตน รู้ว่าตนเองมีความรู้ความสามารถในระดับใดสมควรที่จะปรับปรุงและพัฒนาตนเองเพื่อให้มีคุณภาพได้อย่างไร เพื่อให้เกิดผลดีต่อผู้เรียน ตนเองยังขาดทักษะใดบ้าง ต้องฝึกฝนและหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องใด เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

๒) หลักปุกัลญูตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าสมควรที่จะมอบหมายงานให้กับบุคลากรตามความสามารถที่ไม่เหมือนกันและตามความเหมาะสมได้อย่างไร เช่นมอบหมายหน้าที่เกี่ยวกับการเงินให้กับผู้ที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นต้น

๓) หลักกาลัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักกาล รู้จักในการบริหารเวลาให้เหมาะสมว่าเวลานี้ควรดำเนินกิจกรรมอะไรจึงจะก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่ามากที่สุด สิ่งใดควรดำเนินการก่อน สิ่งใดควรดำเนินการทีหลังจึงจะเสร็จสิ้นตามเวลาที่กำหนดได้ เช่นตามแผนการปฏิบัติงานประจำปี มีโครงการ งาน หรือกิจกรรมที่ต้องดำเนินการในช่วงเวลาใด ก็ต้องดำเนินการให้ตรงตามระยะเวลาที่กำหนด เป็นต้น

๔) หลักธัมมัญญูตา การเป็นผู้รู้จักเหตุ เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร หากรู้จักวิเคราะห์ถึงเหตุหรือปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับบุคลากร เพื่อให้เข้าใจสาเหตุที่แท้จริงก็จะช่วยให้แก้ปัญหาได้ถูกต้อง หรือรู้จักวิเคราะห์จุดดี จุดด้อยของบุคลากรว่ามีสิ่งใดที่ควรให้การสนับสนุน หรือมีสิ่งใดที่สมควรต้องปรับปรุง ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพได้

๕) หลักอัทธัญญูตา การเป็นผู้รู้จักผล รู้ว่าเป้าหมายในการพัฒนาบุคลากรนั้นต้องเป็นเช่นไร รู้ผลที่จะเกิดขึ้น ว่าจะมีผลดีหรือ

ผลเสียอย่างไร เช่นต้องการพัฒนาครูให้มีทักษะในด้านกระบวนการเรียน การสอน เมื่อมีแผนงานการพัฒนาแล้วก็ต้องตั้งเป้าหมายให้ได้ว่าผลลัพธ์จากการดำเนินการพัฒนานั้น จะเป็นเช่นไร ครูจะมีการพัฒนาทักษะดังกล่าวได้มากน้อยเพียงใด

๖) หลักมัตตัญญูตา การเป็นผู้รู้จักประมาณ ยกตัวอย่างเช่น การบริหารงานเพื่อพัฒนาให้บุคลากรเกิดความสามัคคี ร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารควรใช้หลักความพอดี ความพอเหมาะ พอประมาณ ในความเท่าเทียมกันของบุคลากร ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง พิจารณาความพอเหมาะพอควรในการพิจารณาความดี ความชอบ เป็นต้น

๗) หลักปริสัญญูตา การรู้จักชุมชนหรือสังคม ทั้งสังคมในสถานศึกษาและสังคมในบริบทรอบๆ ตลอดจนสังคมประเทศชาติว่าในขณะที่นั้นสังคมดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร สังคมมีความต้องการอะไร สภาพสิ่งแวดล้อมต่างๆ มีผลกระทบต่อการศึกษาอย่างไรก็จะสามารถพัฒนาครู บุคลากรให้มีทักษะ ความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและสังคมได้

๓. การพัฒนากระบวนการเรียน การสอน กระบวนการเรียนการสอนเป็นกระบวนการนำหลักสูตรไปปฏิบัติจริงให้บรรลุตามเป้าหมายอย่างเป็นขั้นตอน มีการดำเนินการให้สอดคล้องจุดมุ่งหมายของหลักสูตร สำคัญที่ครูจะต้องดำเนินการให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนได้เต็มตามศักยภาพ มีความเจริญงอกงามและสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและพัฒนาผู้เรียนเต็มตามศักยภาพ สามารถบูรณาการตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ได้ดังนี้

๑) หลักอัมมัญญา การเป็นผู้รู้
 จักเหตุ สามารถพัฒนากระบวนการเรียนการ
 สอน โดยผู้สอนสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ที่
 มีประสิทธิภาพให้แก่ผู้เรียนได้ โดยเฉพาะผู้เรียน
 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ผู้สอนสามารถใช้
 หลักการเป็นผู้รู้จักเหตุ โดยการวิเคราะห์หา
 สาเหตุจากปัญหาดังกล่าวที่ไม่สามารถพัฒนา
 ผู้เรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ เช่น ผู้เรียนอาจมี
 ปัญหาครอบครัว ปัญหาความยากจน ปัญหา
 สิ่งแวดล้อม ปัญหาจากภัยธรรมชาติ เป็นต้น
 หากรู้และเข้าใจในเหตุแห่งปัญหาต่างๆ ก็ย่อมมี
 วิธีการแก้ปัญหาและสามารถจัดการเรียนการ
 สอนได้อย่างเหมาะสม

๒) หลักอัสถัญญา การเป็นผู้รู้
 จักผล สามารถนำมาบูรณาการในการประเมินผล
 การเรียนการสอน ผู้สอนต้องติดตามผลการเรียนรู้
 ของผู้เรียนอยู่อย่างสม่ำเสมอ การประเมิน
 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะทำให้ทราบว่าผู้เรียนไม่
 ผ่านเกณฑ์ประเมินในวิชาใด ด้วยสาเหตุใด ผู้สอน
 ก็สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้กับผู้เรียนได้

๓) หลักอัสถัญญา การรู้จักตน
 การเข้าใจและรู้ถึงความสามารถของตนเองใน
 การจัดการเรียนการสอน ว่ามีคุณภาพเพียงใด
 โดยวัดจากผลสัมฤทธิ์และคุณลักษณะของผู้เรียน
 ซึ่งมีส่วนสะท้อนถึงคุณภาพของผู้สอนทำให้
 ผู้สอนต้องพัฒนาปรับปรุงกระบวนการเรียนการ
 สอนของตนให้ดีขึ้น

๔) หลักบุคคลัญญา การรู้จัก
 บุคคล การเข้าใจถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่
 ละคนว่ามีทักษะและความสามารถไม่เหมือนกัน
 การรับรู้ การเรียนรู้ต่างกัน ทำให้ผู้สอนปรับ
 ปรุงกระบวนการเรียนการสอนได้ตามศักยภาพของ
 ผู้เรียน ใช้วิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ยึดผู้เรียน
 เป็นศูนย์กลาง จะช่วยให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ รู้
 วิธีการและสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยการ
 สอดแทรก ปลูกฝัง เสริมสร้างค่านิยม คุณธรรม

จริยธรรม ให้มีเจตคติที่ดี มีวินัย มีความ
 รับผิดชอบ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมี
 ความสุขตามกรอบหลักสูตรที่กำหนดไว้ตลอดจน
 มีการปรับปรุงวิธีการวัดและประเมินผลโดยเน้น
 การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

นอกจากนี้ยังสามารถบูรณาการ
 หลักการรู้จักกาล การรู้จักชุมชนกับความสมดุล
 ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาการสมัยใหม่
 และความเป็นไทยกับความเป็นสากล การ
 เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารและการเลือกใช้อินเทอร์เน็ต
 เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมในการจัดการ
 เรียนการสอน สอดคล้องกับเหตุการณ์
 สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย
 ตลอดจนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียน
 การสอน

๔. การปรับปรุงระบบการบริหาร

การศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษาเป็น
 กระบวนการส่งเสริมสนับสนุนอำนวยความสะดวกให้
 การดำเนินงานการศึกษาในด้านต่างๆ
 บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาอย่างมี
 ประสิทธิภาพ ผู้บริหารการศึกษาจะต้องมี
 ความสามารถในการพัฒนาระบบการบริหารและ
 การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ตลอดจนให้บุคคล
 ครอบครัวยุวมชน องค์กรต่างๆ หน่วยงานภาครัฐ
 และภาคเอกชนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการ
 จัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์และ
 บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
 รวมทั้งต้องพัฒนาระบบการวางแผนและให้มี
 แผนยุทธศาสตร์ในการดำเนินการ นอกจากนั้น
 แล้ว การสร้างความเข้มแข็งของภาคีต่างๆ เข้ามา
 มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา ดังเช่น ครู
 ผู้ปกครอง สถาบันศาสนา และชุมชน ให้มีการ
 ประสานงานกันเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
 ให้แก่นักเรียน นักศึกษา ระดับต่างๆ พร้อมกัน
 นั้นก็วางแผนจัดการเรียนการสอนโดยการบูรณา
 การความรู้ ทักษะทั้ง ในด้านคุณธรรม จริยธรรม

สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เข้ามาใน หลักสูตรการสอนอย่างผสมกลมกลืน ในการ พัฒนาปรับปรุงระบบการบริหารนั้นสามารถนำ หลักสี่ปฐพีธรรมทั้ง ๗ ข้อหลักธรรมมาบูรณาการ ได้ดังนี้

๑) ฉัมมัณฺณุตตา ผู้บริหาร จำเป็นต้องพิจารณาถึงเหตุและข้อเท็จจริงอย่าง ถูกต้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรให้มี ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รู้จักการวิเคราะห์ ความจริงที่เกิดขึ้น ความเป็นผู้รู้จักรู้เหตุ คือ รู้ ความจริง รู้หลักการ รู้นโยบาย รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎ แห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จัก หลักการที่จะทำให้เกิดผล มีวิสัยทัศน์ในการ บริหารงานบนพื้นฐานของข้อเท็จจริง จะสามารถ วางแผนในการบริหารจัดการได้เพื่อให้บรรลุ เป้าหมายขององค์กร

๒) อัถถณฺณุตตา ผู้บริหารต้องรู้ ผลและเป้าหมายขององค์กร เพื่อบริหารองค์กร ให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายนั้น โดยรู้ ถึงประโยชน์และผลที่จะเกิดกับองค์กร เพื่อ ร่วมกันพัฒนาองค์กร

๓) อัถตถณฺณุตตา ผู้บริหารต้องเป็นผู้รู้ จักตนว่ามีความรู้ความสามารถในการบริหารงาน และคุณธรรมเป็นอย่างไร แล้วประพฤติให้ เหมาะสม และรู้จักที่จะพัฒนาปรับปรุงต่อไป รู้ จุดอ่อน จุดแข็งขององค์กรว่าเป็นอย่างไร มีขีด ความสามารถอย่างไร และรู้จักการปรับปรุง องค์กรให้ทันต่อสถานการณ์และเหตุการณ์ที่มี ผลกระทบต่อการจัดการศึกษา

๔) มัตตถณฺณุตตา ความเป็นผู้รู้จัก ประมาณ คือความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ ใน ที่นี้หมายถึงการบริหารการเงิน ต้องพิจารณาให้ รู้จักประมาณในความเพียงพอขององค์กร ขีด ความสามารถขององค์กร ขีดความสามารถของ ทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร

๕) กาลัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลา อันเหมาะสม ในการบริหาร จัดการ จะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่ เหมาะสม การสร้างโอกาสขององค์กรจะต้อง พิจารณาถึงสถานการณ์ในเวลานั้นๆ ว่าควรจะทำ ใ้ดำเนินการอย่างไร

๖) ปริสัณฺณุตตา การบริหารจัดการ จำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่างๆ การ สร้างสรรค์ หรือการประสานงานกับชุมชน หรือ กลุ่มบุคคลที่มีผลต่อองค์กร ก็คือเข้าถึง เข้าใจ และพัฒนา เป็นการบริหารจัดการที่สร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อชุมชน หรือสาธารณะชน เกิดภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากชุมชนและ องค์กรต่างๆที่จะช่วยกันพัฒนาการจัดการศึกษา ของสถานศึกษา

๗) ปุคคัลลญฺญุตตา ความเป็นผู้รู้จัก บุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคล ตลอดถึง รู้ในความสามารถของบุคคลและสามารถมอบ งานที่เหมาะสมกับบุคคล พัฒนาระบบงาน การ บริหารจัดการและบริหารทรัพยากรมนุษย์ใน องค์กรให้มีความรู้ความสามารถ มีความ ประารถนาดีต่อองค์กร มีความสามัคคี สร้างความ เป็นธรรม และเสมอภาคให้แก่บุคลากรในองค์กร เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข ส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน พัฒนาบุคลากร พัฒนาองค์กร และร่วมกันพัฒนา งานและยกระดับคุณภาพการศึกษาได้

บทสรุป

การจัดการศึกษาในยุคศตวรรษที่ ๒๑ นี้ ควรมีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ เป็นไปเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ สามารถอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้ อย่างสมดุล ให้ประชากรสามารถดำเนินชีวิตอย่าง เป็นปกติและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมของโลกใบ นี้ได้อย่างมีความสุข ร่วมกันสร้างความสงบสุขให้ เกิดขึ้นในสังคมประเทศชาติ เป็นทรัพยากร มนุษย์ที่ทรงคุณค่า เพื่อช่วยกันพัฒนา ประเทศชาติ โดยสามารถนำหลักสัปปุริสธรรม ๗ ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความประพฤติดี และเป็น คนดีของสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรมในการ ดำเนินชีวิต มาบูรณาการกับการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาเพื่อช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา คุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน โดยสอดแทรกเข้า

ไปในกระบวนการบริหารจัดการศึกษา การ พัฒนาปรับปรุงเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่เน้นให้ ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ทั้ง ด้านเศรษฐกิจ สังคมและ สิ่งแวดล้อม สามารถ คิดวิเคราะห์เป็นในองค์ความรู้ต่างๆ เข้าใจถึง ผลกระทบต่างๆที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ และ เป็นส่วนหนึ่งที่จะร่วมกันแก้ปัญหาของสังคมได้ มี การพัฒนาคุณภาพครู อาจารย์ ในกระบวนการ เรียนการสอนเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์และคุณภาพ ของผู้เรียนเป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตร ตลอดจนพัฒนาระบบการบริหารและการจัดการ ให้มีคุณภาพ โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ใน การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างบูรณาการ โดยสอดคล้องกับเจตนารมณ์และบทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อให้เกิด การพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- พระพรหมหฤตญาณ (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์. **การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : พื้นฐานการศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคมและ สิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: ไทยสัมพันธ์, ๒๕๕๕.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- วิทยากร เชียงกุล. **รายงานสภาวะการศึกษาไทย พ.ศ.๒๕๕๖**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับ ลิชซิงจำกัด, ๒๕๕๐.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา. **ปัญหาของการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนัก นายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๖.